

A SZÍNÉSZET HATALMA

Színházi életünk jeles eseménye volt a közel múlt nagy vitája, amely szinte minden fontos kérdést érintett. Kívülről legalábbis így látszott. Milyen volt belülről? Mit adott Huszti Péternek, a színésznek?

— Nem sokat. A felszólalók többsége a fejem fölött, tölem idegen szempontok szerint vitatkozott arról, hogy baj van a magyar drámaival, a magyar színházzal, s baj van a magyar közönséggel.

És baj van?

— Gondolom igen, ha ennyi az elintézetlen kérdés, a szorongató úgy, ha a színházi élet tele van rossz feszültségekkel, s ha ezeken ennyire nehéz segíteni. De nem szabad róluk úgy beszélni, hogy a gyanakvások, féltelmek, el-lenérezések erősödjenek bennem, s inkább elhatárolni, mint azonosítani igyekszek magamat. Nagy horderejű vita — így emlegetik. De mit tudtam megállapításokból hasznosítani? Mit kaptam tőle ahhoz, hogy jobb színész legyek? Azt mondhatom: semmit. Az égvilágon semmit.

Volt például egy komoly periódus, amikor az volt a vita összefoglaló tanulsága, hogy mindenki, aki Pesten él és dolgozik, az bűnben él és bűnös tevékenységet folytat. Azt is unalomig szokottan és közönszerűen. Minden, ami emberi, új és jelentős, minden, ami tisztességes, az vidéken történik. Mit gondoljak erről, s azokról, akik Ilyesmit kijelentenek? Amnyit a vita mindenestire elért, hogy azok kerültek a Nemzeti Színházba és a Népszínházba, akikkel a pestiek fejét ütötték. Tűnődöm: mi lesz az új vita zűmője?

Tény, hogy a helyzet a vita után se lett jobb. Bizonyos tekintetben pedig egyenesen rosszabb lett. Nemhogy azok száma nem növekszik, akiket a színház eszméltetni tud. Azoké sem, akik egyáltalán színházba juthatnak.

— Nehéz dolog ez. Persze, egyetértünk, hiszen általában így néz ki a dolog. Konkrétan azonban jobb a helyzet. Nem akarom bizonygatni, hogy így van. Izgalommal és reménykedve várom, mire fordul ez az egész.

Ha már a vitánál tartunk: elméleti szakírók, kritikusok

vettek részt benne, aztán színházi emberek, dramaturgok, művészek, magukat illetékesnek gondolják is, leginkább mégis az előbbiek.

— Az itt is megmutatkozott, hogy színház és kritika viszonya zártatos. Szinte lehetetlen leülnünk egy asztalhoz és beszélgetnünk. Kivel ülünk le? Azzal, aki már akkor tudja, mit ír majd az előadásról, amikor még el sem indult hazulról? Azzal, aki felkészültségét, kivételes érzékenységet arra használja, hogy legérzékenyebb pontokon üssön meg? Azzal, akit mindenről ír, akár fontos, akár nem, akár van mondanivalója róla, akár nincs? A kritika legtöbbször szubjektív felhangokkal teli leltár, különféle utasításokkal, hogy tetszett vagy nem tetszett a játék, iskolás osztályozás katechéris, hogy ki volt jó és ki nem, a végén névsorral: az se maradjon ki, akiről a kritikusnak megjegyzése sincs. Csak hogy nem lenne szabad bennünket, közönnyel, részvételel, érdektelen fölénytel megalázzni! A kritika, ez a legtöbb, amit mondhatok, tisztelnie és szeretnie kellene a színházat, segítenie abban, hogy az minden helyzetben betölthesse funkcióját.

Mi ez a funkció?

— Önismeretet adni. S ugyanakkor az életlátást alakítani. Teljesen úgyse változhat meg senki, közvetlenül a színház se avatkozhat a valóságba. De megmutathatja, hogy az ember szeretetre méltó és sokra hivatott. Hogy remélhet és bízhat. Erősítheti tehát, megélt tapasztalataiként erősítheti magabizását, méltóságának tudatát. Tehetné, tenne kellene ezt egy olyan időben, amikor lelkiismeretünk vizsgálata címén éppen az igazság, a jószág és a szépség sérül a legkönnyebben s a legmélyebben. Az, amiből magyarságunk és emberségünk, amiből méltóságunk erőt meríthetne. Mindent már nem a kritika miatt mondtam végig. Inkább azért, mert pályám tizenöt éve alatt ennek az elvnek az érvényesülésében érezhettem meg a színészet igazi hatalmát. Nem tudom, ki a jó színész, sem azt, hogy milyen a jó

színész. Aki lélektől lélekig hat, akiről nem azt mondják előadás után, hogy ez az ember milyen remek színész, hanem akire úgy emlékeznek vissza, mint a szebbre, jobbra törekvő vágyra és akaratra, igaz gondolatra — talán ilyen a jó színész. Még inkább: aki az emberség élmenyeként gyűl ki bennük, fátkán és elfelejtethetetlenül, megnyitva őket arra, amit leggyyszerűbben eszménynek mondhatnánk. Tudott-e valami Ilyesmit Szervét, Trepljov, Hamlet, Peer Gynt vagy Jagó, tudták-e valami hasonlót azok a figurák, akiknek az elmúlt tizenöt év alatt én adtam alakot és életet? Ilyenkor jut eszembe, mennyire nem az a kérdés, hogy a magyar színház képes-e mondjuk az abszurd csodálatos játéktípusára, szakmai kimunkaltságára, arra, hogy bekapcsolódjon a világ színházi forradalmába. Ilyenkor érzem, mennyire megtevesztő és értelmetlen azon fáradni, hogy kimutassuk, mennyivel rosszabbak vagyunk a Taganka Színháznál, a Royal Shakespeare Companynál vagy akárki másnál, aki valahonnan idejön. Mit tud adni a színház ma Magyarországon: az embernek — ez a kérdés. Ne a szakmai körök visszhangján, s ne a kritika véleményén mérjük magunkat. A sikert, ami valamelyikünket a szakmai berkekben tesz nagygyá, én meg nem történtenek tekintem.

Sokat vár a színházról. Képes az erre?

— Hiszem, hogy igen. Legjobb pillanataiban mindenképpen.

Mi kellene ahhoz, hogy az imént jellemzett funkció teljes betöltése ne korlátozódjék a „legjobb pillanatokra”?

— Kár lenne szentencszerű megállapításokra vállalkoznom. És idegenkedem a rögtönzött általánosításoktól is. Egyetlen dolog: azért fontosnak vélek. Legyenek a színházak coctélok. Rége minden színháznak más vo. az arca. S ezek az arcok is mindig megújultak. Darabról darabra, megunhatatlanul! Most van színház, amely bár szüntelenül kísérletezik, mégis, éveken át kétségbeesésben egyforma. Elég egyetlen

előadást látni, hogy valamennyit megismerjem. Nemcsak változatosabbak — lehetnének a színházak, köteletlenebbek is! Életem legszebb estéit egyetemistákkal éltem meg. A színpad szélén is ültek. És fűtőive minden előadásra, még vagy kétszázán álltak a szécsorok között. Rend meg viselkedés? Csak amit az előadás parancsolt rájuk! Ahogy a játék hatott, úgy nyilatkoztak meg. Ilyennek képelem a színházat. Nevezzünk tragédia közben is, ha kell, ha szükségét érezzük, ha engedni a játék hatalma, varázslata. Ilyennek szeretném a színházat, s akkor talán meg is bukhatnánk s akkor talán olyan sikerben is részünk lehetne, amilyenben így sohasem.

A legtöbbet talán az ifjúság kaphatná a színházról.

— S ugyanannyit mi tőlük. A nekik tartott előadások után sok mindenen elgondolkodtam. Leginkább a művészet hatalmán. 33 éves vagyok, s minden nagy szerepet eljátszhattam. Megéltém negyven sorsot. Valamit megoldottam mindegyikben, ahogy saját életemben sohasem. Tudtam lenni igaz barát, kemény ellenfél, tudtam lenni kételkedő és hitvalló, meg tudtam érkező és el tudtam menni. Maradtam mégis az, aki voltam, gyarló, sokféle esendőséggel megvert ember. Megtanít valamire a színház? Csak láttat, ha maga is lát. Feltárja az emberi élet mélységeit, főképpen azt, ami pozitív, feltárja mint vonzó és szeretetre méltó dolgot, adhatban a lehetőséget, sőt a szükségessé is, anélkül, hogy ezek elérésére vagy akár csak akarására kényszeríthetne. Feltárja, amit feltár, útmutatást ad, sose közvetlen, s aztán magunkra hagy. Dönteni csak mi dönthetünk. Hát ez a színház.

És a színészet?

— Erről nem nagyon tudok beszélni.

Mit szeret benne?

— A próbákat. A próba a legszebb. Ahogy kialakulnak a dolgok. Hirtelen megértem, amit mondok. Aztán meghalok és megértem a partneremet, lassan élni, tisztulni kezd a kapcsolat, lassan alakot ölt a helyzet, és elrendeződik minden. Értelmet kapnak és irányultságot az erények és fogyatékoságok, a sors, a tragikum, a nagyság, a küzdelem, megfeszül az a finom egyensúly, ami a részvevő és a különálló, az eseményeket megelő és az azokat kívülről szemlélő közt jön létre a színészen. És felkődlik ez az egyensúly a játékban is. Éreztem tudom a nézővel a történetek teljes erkölcsi-szellemi komolyságát, s a tényt, hogy a történetek nem valóságosak, noha élethűek. Csak így merülhetnek el ők az eseményekben, így gyönyörködhetnek bennük és eszmélkedhetnek. És jön a bemutató. Utána sokáig olyan az ember, mint a háza vesztett csiga. Akkor is, ha „kifogják a lovakat a kocsiból”. Hetek telnek így, mire azt érzem, hogy újra kezdhetem a próbákat, s kereshetem, új tapasztalatokkal, ugyanazt a szerepet.

És ha kedve ellenére, mondhatni: munkaköri kötelességből kényszerül valamilyen szerepet vállalni?

— Megegett. Bár sok szerepet adok vissza. Sok jót is, energia híján. És sokat azért, mert nem értek vele egyet, mert rossz az egész darab, úgy, ahogy van. A színész munkájába bele van kalkulálva, hogy nincs választási lehetősége, hogy olyasmit is végig kell csinálnia, ha színész akar maradni, amiben nem hisz. Rengeteget kivesz az emberből az ilyen. Nekünk, színészeknek, oly kevés marad magunkból. De azt meg kell tartanunk minden ellen. Ne legyünk irgalmatlanok egymáshoz.